

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТУТУ ДУХОВНИХ СЕМІНАРІЙ 1814 р.
У ПРАКТИЦІ ВІТЧИЗНЯНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ДУХОВНОЇ ШКОЛИ
(поч. ХІХ ст. – перша половина 60-х років ХІХ ст.)**

Т.С. Твердохліб, м. Харків

Сьогодні, коли українська освіта перебуває у стані постійного реформування, важливо законодавчо закріплювати прогресивні зміни, до впровадження яких є готовим українське суспільство, взагалі, і освітянська спільнота – зокрема. Необхідно враховувати історичний розвиток освіти, власні здобутки, зарубіжні досягнення, а також сучасне соціально-економічне та політичне становище у державі. Це забезпечить послідовність реформаторських заходів, їхню ефективність. Ігнорування означених вимог може мати сумні наслідки, приклади яких нам демонструє вітчизняна історія.

У 1814 р. Олександром І було підписано «Высочайше утвержденный проект устава духовных семинарий», який регулював діяльність середніх духовних навчальних закладів до виходу нового статуту у 1867 р. Статут духовних семінарій 1814 р. мав досить суперечливий характер. З одного боку він закріплював сувору регламентацію діяльності педагогів, жорстку дисципліну на заняттях і після уроків, стеження одних семінаристів за іншими, суворі покарання. Зокрема, до останніх відносив догану в присутності інших семінаристів, призначення окремого принизливого місця за столом, переведення на хліб і воду від одного до семи днів, усамітнене ув'язнення і виключення з семінарії. З іншого боку статут вимагав орієнтації викладачів семінарій на розумовий розвиток школярів, їхню інтелектуальну самостійність. За документом завдання педагога полягало не тільки в тому, щоб висвітлити теоретичний матеріал, але і в тому, щоб він був сприйнятий і засвоєний. У нормативному акті вимагалось сприяти «розкриттю власних сил і діяльності розуму у вихованцях» [2, с. 964], зазначалось, що суперечить «добрій методі диктування уроків у класі» [2, с. 965]. За статутом викладачеві необхідно було

проводити на заняттях евристичні бесіди, завдяки яким мало відбуватись усвідомлене засвоєння навчального матеріалу.

Внаслідок суперечливості положень статуту 1814 р., його загальної авторитарної спрямованості, непослідовності політики Олександра І, прагнення Миколи І до запровадження військового порядку, дисципліни, однотипності у духовних семінаріях не були створені умови для розумового розвитку вихованців. Теоретичний характер і непохитність постулатів богословських наук також не сприяли розвитку мислення семінаристів. Протягом досліджуваного періоду у середніх духовних навчальних закладах широкого розповсюдження набувають зазубрювання і диктування текстів, незважаючи на заборону таких методів статутом 1814 року. На підставі вивчення історико-педагогічних джерел з'ясовано, що домашня робота вихованців середніх духовних навчальних закладів переважно полягала у заучуванні напам'ять конспектів, які були написані під диктовку на уроках. Окрім диктовки на заняттях із богослов'я проводились бесіди, на яких учень мав дослівно відтворювати завчений матеріал. На початку 60-х років XIX ст. дописувач духовного журналу зазначав, що багато наставників у той час розуміли шкоду зазубрювання для розвитку учнів. «Але в той же час, чи то з бажання бачити своїх вихованців на екзамені жвавими, чи з великої довіри до механічної пам'яті, яка засвоює все цілком, засвоює не тільки думки, але підкорює і кожне слово, чи то з бажання заохотити працю і старанність, яка виявляється більшою мабуть у того, хто вчить слово в слово, так чи інакше, а все ще дотримуються старого методу заучування, все ще віддають явну перевагу тим учням, які читають напам'ять відповідь, і несприятливо дивляться на тих, які показують прагнення бути незалежними від слів підручника» [1, с. 490]. Архімандрит Іоникій після ревізії Подільської, Полтавської і Чернігівської семінарій у 1858 році також вказував на зубріння як вагомий недолік організації навчальної справи у цих освітніх установах. Наприклад, він відмічав, що словесність у першому і другому класах вивчалася учнями за підручниками, які розраховані на дітей старшого віку. Вихованці

змушені були заучувати навчальний матеріал напам'ять, «а не по розуму». Зазубреними правилами їм не вдавалося керуватися при написанні творів.

Таким чином, окремі прогресивні нововведення статуту духовних семінарій 1814 р., в основному, залишилися на папері і не були реалізовані в практиці середньої духовної школи.

Література

1. А.Т-в. Состояние и нужды духовно-учебных заведений // Православное обозрение. 1861. № 8. С. 490-495.
2. Высочайше утвержденный проект устава духовных семинарий. 25.674. – Августа 30. (1814 г.) // Полное Собрание Законов Российской Империи: Собрание первое: С 1649 по 12 декабря 1825 года. СПб.: Тип. II Отд-ния собств. Е. И. В. канцелярии, Т. 32: 1812-1815. 1830. С. 955 – 980.

ХРИСТИЯНСЬКА ПРОПОВІДЬ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ І КУЛЬТУРИ

Д.О. Ткаченко, м. Харків

Гомілетика – мистецтво християнської проповіді. Першим проповідником можна справедливо вважати Ісуса Христа, потім проповідниками стали його апостоли. Ще раніше в пророчих книгах з'являється поняття «провидець», «людина Божа». Старослов'янське «пророк» буквально означає «наперед». Пророки виступали захисниками слабких і знедолених, коли ще не існувало уявлень про право, М. Бердяєв писав: «Пророк – одинак, його б'ють камінням і зневажають, однак він завжди соціалізований, оскільки звернений до долі народу, до звершення його історії. Пророки борються і страждають за релігійний ідеал, вони попереджають про небезпеку в часи безтурботного життя, вони духовні вожді суспільства, істинні святі» [1, с. 95].

У IV столітті визначалися три основні форми проповіді: гомілія, бесіда й слово. Гомілія – спеціальна форма проповіді, яка характерна двома рисами: тісним зв'язком із біблійським текстом, який є основою для проповіді та характером вільної, невимушеної розмови зі слухачами. Згодом гомілія почала